

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 2. marca 1882.

Obs eg: Posestnikom, oziroma občinskim zastopom in županstvom trnovsko-uremske doline v prevdarek. — Spomladno požiganje pašnikov in travnikov na Krasu. — Ptujsko prašno polje in njega obdelovanje. — Kako se sčisti spriden zrak v kleti. — Gospodarske novice. — Anton Alojzij Wolf, knezoškof ljubljanski. (Dal.) — Česki kralj Karol I. (Dalje.) — Popotne črtice. (Dalje.) — Poziv slovenskim pisateljem! — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Posestnikom, oziroma občinskim zastopom in županstvom trnovsko-uremske doline v prevdarek.

Vsi stanovi zahtevajo dandanes povsod racionalnega napredka; kdor s časom ne napreduje, ta zaostaja in tira oĉividno v pogubno brezĉno sebe in svoje ter slednjiĉ popolnoma propade. Takih žalostnih prikazen imamo povsod preveĉ — v nekaterih krajih veĉ, v drugih manj. Najbolje bilo bi pa za splošno druŹbo ĉloveško, da bi se take razmere nikjer ne nahajale, ter da bi iz mile domovine za vselej popolnoma zginile. To v resnici in kar „na vrat na nos“ zahtevati mogoĉe ni, a s trĉno in neupogljivo voljo ter s pravo zavestjo more se pa takim nezgodam vendar le nekaki jez postaviti, za katerim poĉasi ginejo in slednjiĉ tudi zginiti morajo v korist cele deŹele in skupnega naroda. Vsak kraj ima svoje posebnosti in zahteve ali po legi zemlje, po klimi in drugih okolišĉinah, ali pa tudi po kakovosti zemlje. V tem kraju je na prvem mestu Źivinoreja, gozdarstvo in poljedelstvo, v drugem poljedelstvo, Źivinoreja in sadjereja, a zopet v tretjem sadjereja, poljedelstvo, trtoreja in po nekoliko Źivinoreja itd. K tem zadnjim prištevati sme se po vsi pravici tudi vsa trnovsko-uremska dolina.

V slovenskem ljudstvu poĉiva še neizmerna moŹica duševnih moĉi v speĉem stanu; isto tako so tudi še v posebnih in posameznih krajih domovine naše v zemlji dragi zakladi in biseri blagostanja zakopani, kateri bi, ko bi se vporabljevati imeli, tu in tam tlaĉeĉe siromaštvo popolnoma izmed ljudstva streti zamogli. Pridobiti treba jih bode „z uma svitlim meĉem“, in to kolikor preje, toliko bolje.

Nikdo mi ne bode iz prepriĉanja ugovarjal, ako trĉim, da se v celi domovini ravno ob primorski meji najuboŹnejše prebivalstvo nahaja, osobito na juŹni strani. Tu je Źivinoreja le mala, poljedelstvo neznatno, gozda niĉ, sadjereje še nekoliko, a zanemarjene — po nekod tudi popolnoma brez nje — obrtnije nobene, zasluŹka nikakoršnega, občine brez premoŹenja in dohodkov. Ljudstvo je pa osobito za obrtnost — tako rekoĉ vseh strok — izredno nadarjeno. Le škoda neprecenljiva je, da ni imelo še nobenkrat prilike se zadostno izobraziti. Pletarstvo in rezlanje lesenih pipic (fajf) omenjal sem uŹe lansko leto v „Novicah“. Dolina ta vstvarjena je

pa kot nalaŹĉ tudi še za druge obrtnijske izdelke, osobito ilovnate.

Do sedaj ste res v tej dolini dve opekarnici (kopenĉi), kateri pa domaĉinom nobenega dobiĉka ne donašate, akoravno je od ene domaĉin lastnik, od druge pa nek furlan; delavci so pa vsi iz kraljestva „irredentartarjev“, ki od tod vsako leto mnogo denarja v blaŹeno deŹelo — domaĉinom odneso. Ali bi ne bilo bolj pametno, da bi se domaĉini sami poprijeli tega dela? V vsaki vasi in v vsaki občini je mnogo takih oseb, katere so brez vsega premoŹenja in brez vsakega zasluŹka, ter poleti in pozimi svoj prazni Źelodec drugim za nadlego in sitnost prodajajo. Veĉina obĉin trnovsko-uremske doline nima od nobene strani kakih dohodkov; k veĉemu dobē kak krajcar v pozni jeseni za pašo po travnikih, pašnikih in polji od ovĉarjev, kateri izpod SneŹnika tod skozi svoje ovce na pašo v Istrijo preganjajo, ĉe se ti krajcarji sploh dohodek imenovati morejo! — Plaĉevati mora pa vsaka občina leto za letom obĉinske davke, obĉinskega tajnika, stroške za Źolske potrebšĉine, deloma tudi organista, obĉinskega streŹaja, poljskega in gmajnskega ĉuvaja in še veĉ drugih enakih plaĉil. TuŹno je za vsakega obĉinskega denarniĉarja, ĉe mu v blagajnici mesto denarja pa neprestano le strupena kaĉa s praznim Źelodcem leŹi! Vse te potrebšĉine pa na davke nakladati tudi leto za letom ni mogoĉe; eni plaĉevali bi vse, dokler bi ne uboŹali, a drugim bi pa s tem malo pomagano bilo; le revŹina postala bi naposled še veĉa nego je sedaj, ker bi še tistih par ljudi, ki pri sedanjih okolišĉinah kak krajcar premoŹenja imajo, slednjiĉ celo na beraškega konja prišlo. Vse drugaĉe temu je po krajih, kjer so ljudje splošno bolj imoviti in premoŹni, osobito v krajih, kjer je splošno kmetijstvo sē Źivinorejo in gozdarstvom prišlo uŹe do pravega napredka. Tam davkoplaĉevalci enaka bremena nekako loŹe prenaŹajo, ker ima vsak iz ĉesa potrebnih novcev vzeti in izkupati, a v krajih — tukajŹni dolini sliĉnih — razun od ĉasa do ĉasa za malo sadja skoraj nikdar in nikjer denara skupiti moĉ ni. Še nekaj mi je omeniti. Le poglejte ga marljivega in neugnanega Ribniĉana! Leto in dan kroŹi on sē svojo raznovrstno suho robo po svetu; poleti z reŹeti in drugo lesenino, pozimi pa sosebno sē svojimi lonĉki in skledami. Za vsako vreme in vsaki ĉas preskrbi si on o pravem ĉasu potrebnega materijala, katerega o nudeĉi se priliki varno in skrbno v denar spravlja, ter s tem blagostan svoje doline marljivo pospeŹuje. To je pa tudi gotovo pravi in edini povod temu, da se iz „Rib-

niške doline“ le malokedaj o tožbah gledé elementarnih uim kaj čuje, dasiravno tamošnje okoliščine nikakor sijajne niso. Sploh nižji svet z okolico vred je zeló pustemu krasu podoben. Polje le pičlo rodi; nasprotno se pa drugi surovi prirodni produkti uvaževati in ukoristiti vedó, kar se pa v naši dolini sploh pogreša.

Če se Ribničanu dobro splačuje voziti svoje lončke in skledice s kljuseti v Trst in Reko, kar mu gotovo velik del pravega dobička požre, bi se enako podvzeteje gotovo v dvojni in trojni meri splačevalo tukajšnjemu prebivalstvu, katero ima Reko in Trst tako rekoč pred nosom. Po vseh hišah cele trnovsko-uremske doline kuhajo gospodinje, izvzemši kotliček za kuho jedil, v ribniških lončkih; isto tako so tukaj tudi ribniške skledice splošno v navadi. Koliko denarja pa ta roba, katera bi se mogla z najboljšim vspehom doma izgotovljati, samo tukajšnjo dolino na leto stane, ni ravno težavno preračunati! — In ravno za toliko je tudi samo v tem obziru naša dolina leto za letom v gmotno-denarnem obziru na slabejem.

Prav dobre zemlje za opeko, lonce, skledice in lončene peči je pa v trnovsko-uremski dolini več nego dovolj na razpolaganje; le škoda, da se od domačega prebivalstva v lastni prid ne ukoristuje.

Res je, da so posamezni posestniki za enaka podvzeta gmotno splošno preslabi; a kar en sam načiniti in izvesti ne more, doseže se z zedinjenimi močmi.

(Konec prihodnjič.)

Spomladno požiganje pašnikov in travnikov na Krasu.

Letošnja zima je brez snega in dežja, toraj jako suha. Zategadel so jeli po Krasu pašnike in travnike požigati. Krašovec se drži stare svoje navade, požiga pašnike in travnike mislé, da mu bodo potem donášali večí dobiček.

Ne rečem, da po požganih travnikih ali pašnikih spomladi hitreje in lepše trava požene, vendar je pa to požiganje vsaj na Krasu škodljivo in pogubonosno, kar se iz sledečih vrstic razvidi: Ko zažgeš travo na travniku ali travniku, ogenj pri vrhu zemlje se nahajajoče travne koreninice kolikor toliko prismoji, uže tako prhka zemlja se še bolj zrahlja — burja prihrumi in to zemljo s koreninicami vred odnese. Se vé da ne vseh in spomladi vidiš zeleno travico poprej na požganih krajih, kakor po nepožganih. Ali če pazljivo preiskuješ oni svet, kjer si požigal, in pa ta, kjer nisi, našel boš na požganem prostoru veliko redkejšo travo. Po enakih pašnikih se živina skozi celo leto, po travnikih pa v jeseni pase, zrahlja zopet zemljo, ti v spomladi zažgeš in tako boš polagoma svoj pašnik v Kras in svoj travnik v revni pašnik spremenil.

Nič ne dé, če zarad tega požiganja tudi gozdni požari nastanejo, kar se je uže zgodilo, ker so pašniki in travniki blizu gozdov, vse eno bodo Kraševci palili. Tako si mnogi posestniki mislé, da varčno gospodarijo, kopljejo sami sebi grob siromaštva, ker si na ta način Kras, sebi in drugim na škodo, razširjajo, kakor da bi ga imeli še premalo.

V prvi vrsti neumno gospodarstvo in pa trma, ta podedovani greh, pritirala sta Kraševca do današnje revščine. Goveri, kolikor ti je drago, in nič ne bodeš opravil. Požigal je stari, požiga mladi, in to gre od roda do roda. Komur zdrava pamet ne pové, da je to delo pogubonosno, kliče naj po božji pomoči, kolikor hoče, priti mora na beraško palico!

Gospoda popotnega učitelja si drznem na to pogubljivo navado požiganja pašnikov in travnikov na Krasu

opozoriti. Ako se mu posreči, da jo vsaj omeji, pridobil si bode za blagostanje Kraševcev veliko zaslugo.

— 80.

„Ptujsko prašno polje in njega obdelovanje“.

Tako se imenuje knjižica, katero je spisal Miroslav Müller, tajnik c. kr. štajarske kmetijske družbe. Posestnik pl. Löwenstein daroval je namreč kmetijski družbi štajarski 300 gld. v ta namen, da dobi ta denar tisti, ki spiše najboljšo razpravo prašanja, na kak način naj bi se tako imenovano ptujsko prašno polje obdelovalo, da bi se od njega dosegel večí in stanovitejši pridelek. Najboljšo razpravo spisal je M. Müller. Iz te knjižice posnamemo sledeče: Ptujška ravnina meri dobrih 4111 hektarjev in je skoraj sama prodovina. Njena uporaba je sedaj jako enostranska.

Po enkratnem in zeló pomanjkljivem oranji poseje se njiva v spomladi s srakonobo (*Panicum sanguinale*), katera jako slabo žetev daje.

Seme uporabi se, enako pšenu, za človeško hrano, ali se pa svinje in krave ž njim pitajo. Ko se srakonoba požanje, ostane njiva tri, štiri do pet let neobdelana ter služi za pašo.

Gosp. Müller je toraj teh misli, ker se ta ravnina ne dá spremeniti niti v vinograde zaradi dela in kapitala, niti v njive, ker primanjkuje dobrega gnoja in ker tudi ni mogoče to suho ravnino umetno namakati, bilo bi najboljšje, da se nasadi primerno drevje, katero naj ubrani premočno izsušenje. Najboljša bi bila za to akacija. Akacija je za tamošnji kraj prav rabljivo drevo, ker hitro raste ter daje dosti sence in izvrsten les za kole v goricah.

Ko daje drevje enkrat potrebno senco, kar je v dveh do treh letih mogoče, potem se mora zemlja okrepčati, in sicer ne s hlevnim gnojem, ampak edino le z mešancem (kompostom).

Poprej naj se pa iz njive debelo kamenje pobere in njiva izorje. Za prvo bi se lahko rž (žito) nasejala in v spomladi pa mešano travno seme, in sicer bi se uporabiti morale le take trave, katerim ugaja suho stališče, kakor na priliko, bela in navadna šobulja, dišeča trava, ovčja trava, rudeča kostreba, navadni erman, peščen metelika in bela detelja.

Na ta način dosegel bi se travni obrastek, kateri bi se moral vsako drugo ali tretje leto čez zimo z mešancem potrositi in z gnojnico poškopiti.

Mi omenjamo to razpravo posebno iz tega vzroka, ker bi se na ta način tudi savska prodovina v nekatere krajih lahko v pašnike spremenila.

E. Kramar.

Gospodarske izkušnje.

Kako se sčisti spriden zrak v kleti.

Najboljši pomoček je apneno mleko, to je, voda, v kateri se je apno razpustilo in pomešalo. S tem mlekom naj se tla poškopijo ali naj se pa v plitvih posodah, skledah sém ter tjé po tleh razpostavi. V vodi raztopljeno apno posrka vso ogljeno kislino, katera se v kleti nad tlami vlačí, ter na ta način prostor popolnoma očisti tega strupa. V kletih, v katerih je dosti vina, zgodi se lahko, da se pri nadaljšnem vrenju zopet zrak spridi, to je pa vselej znamenje, da se je apneao mleko ogeljne kisline uže toliko navzelo, da je ne more nič več na-se vleči in je, kakor se pravi, z njo nasiteno. V tem slučaju je treba posode z novim apnenim mlekom napolniti, prej pa pokvarjeno apneno vodo proč vlití. Na ta način je mogoče v vseh takih prostorih ohraniti zrak vedno čist in zdravju neškodljiv.

Posestnikom, oziroma občinskim zastopom in županstvom trnovsko-uremske doline v predvarek.

(Konec.)

V zavednosti in združbi je moč in napredek, kar nam kažejo posamezne in splošne družbe naprednih krajev in posameznih narodov. Kar se pa drugje na splošni prid izvršiti more, zakaj bi se tudi tukaj ne moglo, ker je uže splošna in skrajna potreba, a dovolj materijala na razpolaganje?

Tedaj — če več ne, naj bi se vsaj v vsaki fari trnovsko uremske doline, kodar je zemlja pripravna, po ena splošna „lončarija“ v splošni prid dotičnih občinskih blagajnic na pripravnem mestu ustanovila, katera opekarska in lončarska dela izvrševati izučili naj bi se poprej taki domačinci, kateri so sicer brez vsakega lastnega premoženja in brez lastne strehe, a poleg tega pa navadno tudi brez vsakega zaslužka in drugim v nadlego. V opekarstvu izuriti morejo se pri sedaj v tej dolini obstoječih dveh opekarnicah z malim trudom od furlanskih delavcev; kar pa lončarijo zadeva, morejo si jo tudi v domači deželi od Ribničanov, Komenčanov in Ljubničanov za male stroške prisvojiti. V početku ni ravno potrebno, da bi se morali vsi dotičniki te obrtnije drugam učit iti, ampak iz vsake fare naj bi šli ob času, ko se lonci in sklede izdelujejo, kakki trije, štirje v navedene kraje, kjer bi si v malo mesecih — pri dobrih zmožnostih — vsega potrebnega prisvojili, ter bi potem po pridobljenem poduku s pomočjo domačih občin domá delo pričeli in druge v tem poslu vadili. Tako postali bi taki ljudje sami sebi in svojim rojstnim krajem v resnici koristni.

Na ta način bi mogli domačini potrebno opeko za svoje stavbe, gospodinje pa tudi potrebno kuhinjsko lončeno posodo iz domačih naprav ceneje dobivati, nego se to sedaj godi, kar bilo bi pa izdelkov odveč, prodali bi se na zvonaj za poštene novce, kojih čisti donesek odmenjen naj bi bil v korist posamesnih občinskih blagajnic dotičnih fará po pravem in pravičnem razmerji, o čemur bilo bi ob enem vsem prebivalcem cele farne občine mnogo in koristno pomagano.

Ko bi se enkrat v vso tukajšnjo dolino za poletni čas opekarska in lončarska obrtnija, a za pozimski čas tudi pletarstvo iz vrbovih šibic vpeljalo — če prav s tujo pomočjo — imelo bi ljudstvo s časom ob vsakem času in vremenu dosti koristnega posla, kar bi donašalo tisoče sedaj obožanemu ljudstvu te doline.

Še nekaj, kar bi tudi mladina izvajati mogla, dalo bi se tukaj po vsi dolini z vspehom vpeljati, in to je: pletenje kit za slamnike. — Koliko se samo v tem obziru v kamniški okolici na leto brez vse zamude časa prisluži!

Na ta način pričelo bi se tukaj polagoma z najdražjim zakladom — zlatim časom — pošteno in plodnosno gospodariti, katerega se pa pri sedanjih razmerah in okoliščinah tako pri mladini, kakor tudi pri odrasčenih ob vsakem letnem času mnogo brez vsega haska zapravi.

Kar sem tu napisal, namenjeno je pred vsem v povzdigo blagostanja prebivalcev trnovsko-uremske doline. Poznam pa tudi še mnogo krajev v postojnskem političnem okraji ter drugod po domovini, kjer bi se mogla enaka ali pa tej slična obrtnija v korist prebivalcev z najboljšim vspehom vpeljati in oživetiti. Dobro bi bilo, da bi se povsod, kjer so okoliščine po mili domovini ugodne, resno premišljevali pričelo, kako kraju primerno obrtnijo vpeljati. Kdor le nekoliko paznim okom dru-

štvene razmere narodov motri in jih s pravim razumom prevdarja, zapazi lahko, da tam, kjer se domači surovi pridelki doma obrtno izdeljujejo, ljudem pomanjkanja trpeti, a dolgega časa prodajati treba ni. — V takih krajih pa tudi ni toliko pohajčev, tatov in roparjev, ker najde vsakdo si potrebnega zaslužka.

Slavni občinski zastopi, osobito slavna županstva trnovsko-uremske doline, prosim Vas, da te nasvete vzeti izvolite v pretres in predvarek. Ako kaj dobrega in praktičnega v njih najdete, potrudite se to v svojih občinah v splošno korist polagoma v živelj spraviti in obistiniti. Ker mi je vaše prizadevanje — po večletnem bivanji v tej dolini — za blagor in napredek občin splošno in popolnoma znano, upam, da mi mojih navedenih nasvetov v zeló jemali ne bode, temveč prizadevali se, jih s časom — in okoliščinam svojih krajev primerno — izvesti in obistiniti.

Mat. Rant, národní učitelj.

Gospodarske novice.

Razstava dunajskega čebelarskega društva

bode od 8. do 15. aprila t. l. v prostorih dunajske vrtarske družbe. Razstavila se bodo vsa plemena čebel, méd, orodje, stroji itd.

Veliko zalogo za mnogovrstno kmetijsko orodje

hočeta napraviti v Ljubljani trgovca Trček in Nekrep. Kakor slišimo, razstavila bode ta dva gospoda orodje in stroje v velikem magazinu. Na ta način seznanili se bodo gospodarji lahko s takim orodjem in s takimi stroji, ki so za naše kraje posebno pripravi. S tem bode uže davno zaželenim potrebam naših kmetovalcev gotovo jako vstreženo.

Koliko volne se porabi.

Največ volne, namreč 338 milijonov funtov, porabi Francoska, 330 Anglija, 326 Rusija, 324 Zedinjene države, 166 Nemčija, 86 Belgija, 74 Avstrija, 34 Italija. Ker imenovane države niso vse toliko producirale, kot so porabile, so se morale nekatere z vvažanim blagom zalagati, tako da so potrebovale evropejske države leta 1880. 638 milijonov funtov tuje volne; toraj precej več kot leta 1870., ko se je vozilo okrog 556 milijonov funtov; industrija z volno tedaj precej močno raste.

Naznanila konjerejskega odseka

c. k. kmetijske družbe kranjske.

Pod tem naslovom izdal je imenovani odsek poročilo o svojem lanskem delovanji. Odbor tega odseka ima to nalogo, da sodeluje po okoliščinah določeb pri vseh naredbah državnega opravišstva, tičočih se konjereje po Kranjskem. Ta odbor izdelal bode tudi natančni črtež o plemenjenji in o razdelitvi Kranjske v plemenske okraje, in sicer v sporazumljenji s poveljništvom državnega žrebčarskega oddelka v Gradci, ter ga potem izročil c. k. ministerstvu kmetijstva v potrdilo.

O delovanji tega odseka povemo sledeče: Premiranje konj vršilo se je leta 1881. štirikrat, in sicer 3., 5., 7. in 12. septembra v Ribnici, Št. Jerneji, na Vrhniki, v Kranji in Ljubljani. Razstavljeni materijal bil je sploh dober. Posebno pri premiranji v Št. Jerneji videlo se je, da se v tem kraju konji dobro strežejo in krmijo. Pri premiranji na Vrhniki omeniti je treba posebno kobil, katere so bile vse čvrste, precej velike, široke in globoke, s primerno podstavo in hojo; tudi